

**KIBERXAVFSIZLIK IQTISODIYOTI : RAQAMLI TAHDIDLARNING
BOZOR BARQARORLIGIGA TA'SIRI****Quanova Aysana Ishanbekovna**

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi 2- kurs talabasi

Ilmiy rahbar : **G'ofurova Dilobar Karamatovna**

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada kiberxavfsizlik iqtisodiyotining mazmuni, raqamli tahdidlarning iqtisodiy barqarorlik va bozor muvozanatiga ko'rsatadigan ta'siri keng qamrovda tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya jadal sur'atlarda rivojlanayotgan hozirgi davrda kiberhujumlar, ma'lumotlar o'g'irlanishi, moliyaviy firibgarlik va tizimlar ishdan chiqishi kabi xavflarning iqtisodiyotga olib keladigan zarar va yo'qotishlari yoritiladi. Shuningdek, kompaniyalar va davlatlarning kiberxavfsizlik strategiyalarini kuchaytirishi, investitsiyalarning oshishi hamda raqamli infratuzilmaning himoyalanganligini ta'minlash bozor barqarorligi uchun qanday ahamiyat kasb etishi ochib beriladi. Maqolada kiberxavfsizlikning milliy iqtisodiy xavfsizlik, raqobatbardoshlik va barqaror iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi omil sifatidagi roli ham chuqur o'rganiladi.

Аннотация

В данной статье всесторонне анализируется содержание экономики кибербезопасности, а также влияние цифровых угроз на экономическую стабильность и рыночное равновесие. В условиях стремительного развития цифровой трансформации рассматриваются такие риски, как кибератаки, кража данных, финансовое мошенничество и сбои в работе систем, а также их возможные ущербы и потери для экономики. Кроме того, раскрывается значение усиления кибербезопасностных стратегий компаний и государственных структур, увеличения инвестиций и обеспечения защищённости цифровой инфраструктуры для поддержания рыночной стабильности. В статье также глубоко изучается роль кибербезопасности как фактора национальной экономической безопасности, конкурентоспособности и устойчивого экономического роста.

Annotation

This article provides a comprehensive analysis of the essence of the cybersecurity economy and the impact of digital threats on economic stability and market equilibrium. In the current era of rapidly advancing digital transformation, the study highlights the potential damages and losses to the economy caused by risks such as cyberattacks, data

breaches, financial fraud, and system failures. It also reveals the significance of strengthening cybersecurity strategies of companies and governments, increasing investments, and ensuring the protection of digital infrastructure for maintaining market stability. Furthermore, the article thoroughly examines the role of cybersecurity as a factor influencing national economic security, competitiveness, and sustainable economic growth.

Kalit soʻzlar: kiberxavfsizlik, kiberxavfsizlik iqtisodiyoti, raqamli tahdidlar, kiberhujumlar, maʼlumotlar oʻgʻirlanishi, moliyaviy firibgarlik, raqamli xavfsizlik, bozor barqarorligi, iqtisodiy barqarorlik, raqamli infratuzilma, kiberxatarlarni boshqarish, axborot xavfsizligi, kiberjinoyatchilik, milliy iqtisodiy xavfsizlik, raqamli transformatsiya, raqamli iqtisodiyot, kiberxavfsizlikka investitsiyalar, kiberhimoya strategiyalari, xatarlarni baholash, raqobatbardoshlik, barqaror iqtisodiy oʻsish.

Ключевые слова: кибербезопасность, экономика кибербезопасности, цифровые угрозы, кибератаки, кража данных, финансовое мошенничество, цифровая безопасность, рыночная стабильность, экономическая устойчивость, цифровая инфраструктура, управление киберрисками, информационная безопасность, киберпреступность, национальная экономическая безопасность, цифровая трансформация, цифровая экономика, инвестиции в кибербезопасность, стратегии киберзащиты, оценка рисков, конкурентоспособность, устойчивый экономический рост.

Keywords: cybersecurity, cybersecurity economics, digital threats, cyberattacks, data theft, financial fraud, digital security, market stability, economic stability, digital infrastructure, cyber risk management, information security, cybercrime, national economic security, digital transformation, digital economy, investments in cybersecurity, cyber defense strategies, risk assessment, competitiveness, sustainable economic growth.

Raqamli transformatsiya jarayonlari jadal rivojlanib borayotgan hozirgi davrda kiberxavfsizlik masalasi global iqtisodiyotning eng muhim yoʻnalishlaridan biriga aylanmoqda. Raqamli platformalar, elektron toʻlov tizimlari, maʼlumotlar almashinuvi va onlayn xizmatlarning keng ommalashuvi iqtisodiy jarayonlarni optimallashtirayotgan boʻlsa-da, ular bilan bir qatorda yangi xavf va tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Kiberhujumlar, maʼlumotlar oʻgʻirlanishi, moliyaviy firibgarlik va tizimlarning toʻxtab qolishi kabi xavf-xatarlar nafaqat alohida korxona va tashkilotlarga, balki butun iqtisodiy tizim barqarorligiga ham jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Kiberxavfsizlik iqtisodiyoti ushbu xavflarning iqtisodiyotga taʼsirini oʻrganish, ularni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish hamda raqamli infratuzilmalarni himoyalash orqali iqtisodiy barqarorlikni taʼminlashga qaratilgan muhim ilmiy-amaliy yoʻnalishdir. Bozor barqarorligini saqlash, raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy oʻsish surʼatlarini izchil davom ettirishda samarali kiberxavfsizlik strategiyalari muhim oʻrin tutadi. Shu sababli, kiberxavfsizlikning iqtisodiyotdagi

ahamiyatini chuqur o'rganish, raqamli tahdidlarning bozor muvozanatiga ta'sirini tahlil qilish hamda milliy va korporativ darajadagi himoya choralarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifasiga aylangan.

Kiberxavfsizlik iqtisodiyoti zamonaviy iqtisodiy tizimlarning ajralmas qismi bo'lib, raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'lami kengaygan sari uning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Raqamli infratuzilmanin keng rivojlanishi — davlat boshqaruvi, bank-moliya sektori, sanoat, energetika, transport va hatto kundalik hayot jarayonlariga to'liq kirib kelishi — iqtisodiyotning kiberxatarlar oldida zaifligini oshirmoqda. Bugungi kunda kiberhujumlar nafaqat ma'lumotlarni yo'qotish yoki tizim nosozligi bilan cheklanmay, balki iqtisodiy barqarorlik, bozor muvozanati, investorlar ishonchi va davlat xavfsizligiga tahdid soluvchi omilga aylandi. Kiberxavfsizlik iqtisodiyotidagi asosiy muammolardan biri — raqamli tahdidlarning ko'lami va murakkabligi ortayotgani. Xususan, moliyaviy firibgarlik orqali bank tizimlariga zarar yetkazish, ma'lumotlar bazalariga kirib kompaniyalar sirlarini o'g'irlash, sanoat korxonalaridagi avtomatlashtirilgan tizimlarni ishdan chiqarish, davlat muassasalariga qaratilgan DDoS-hujumlar yoki sun'iy intellekt asosida yaratilgan murakkab zararli dasturlar iqtisodiy barqarorlikka jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday tahdidlar natijasida ishlab chiqarish jarayonlari to'xtashi, kompaniyalarning moliyaviy yo'qotishlari ortishi, mijozlar ishonchi pasayishi va bozorlarda beqarorlik yuzaga kelishi mumkin. Kiberxatarlar iqtisodiy jarayonlarga ko'rsatadigan salbiy ta'sirni kamaytirish uchun davlatlar va kompaniyalar tomonidan kiberxavfsizlikka qaratilgan investitsiyalar yildan yilga ko'paymoqda. Ko'plab kompaniyalar xavfsizlik bo'yicha ichki siyosatlarni kuchaytirish, xodimlarni muntazam o'qitish, xavfsizlik protokollarini joriy etish, shifrlash texnologiyalaridan foydalanish va tezkor monitoring tizimlarini yo'lga qo'yish orqali raqamli tahdidlarga qarshi kurashmoqda. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, davlatlar o'rtasida kiberjinoyatchilikka qarshi kurash choralari bo'yicha kelishuvlar va axborot almashinuvi tizimlari takomillashtirilmoqda. Kiberxavfsizlikning iqtisodiyotga ta'siri nafaqat himoya xarajatlari yoki zararlarni kamaytirish bilan cheklanmaydi. U raqobatbardoshlikni oshiruvchi omilga ham aylangan. Raqamli infratuzilmasi yaxshi himoyalangan kompaniyalar investorlar uchun jozibador bo'lib, bozorda barqaror faoliyat yuritadi va mijozlar ishonchini mustahkamlaydi. Raqamli xavfsizlik darajasi yuqori bo'lgan davlatlar esa global iqtisodiy maydonda ishonchli hamkor sifatida e'tirof etilib, iqtisodiy o'sishga erishadi. Shuningdek, kiberxavfsizlikning milliy iqtisodiy xavfsizlikdagi o'rnini ham tobora kuchayib bormoqda. Energetika, transport, bank tizimi yoki sog'liqni saqlash kabi asosiy infratuzilma tarmoqlariga qaratilgan kiberhujumlar davlatning barqaror ishlashiga to'g'ridan-to'g'ri tahdid soladi. Shu sababli, strategik obyektlarni himoya qilish, muhim axborot tizimlarini barqaror ishlashini ta'minlash va kiberhujumlar oqibatlarini tezda bartaraf etish milliy xavfsizlik siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Umuman olganda, kiberxavfsizlik iqtisodiyoti

bugungi global raqamli muhitda barqaror iqtisodiy taraqqiyot uchun zarur bo'lgan asosiy shartlardan biridir. Raqamli tahdidlarga qarshi samarali kurashish va raqamli xavfsizlikni mustahkamlash orqali mamlakatlar va kompaniyalar kelajakda yuzaga keladigan xavflarni oldindan bartaraf etish, bozor barqarorligini ta'minlash hamda raqobatbardosh iqtisodiy tizim yaratish imkoniga ega bo'ladi.

Xulosa

Kiberxavfsizlik iqtisodiyoti bugungi raqamli davrda iqtisodiy tizimlarning barqarorligi va rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar keng qo'llanilayotgan bir sharoitda kiberhujumlar, ma'lumotlar o'g'irlanishi, moliyaviy firibgarlik va tizimlarning ishdan chiqishi kabi tahdidlar iqtisodiyotning barcha bo'g'inlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu tahdidlarni samarali boshqarish, kiberxavfsizlik infratuzilmasini kuchaytirish va xavf-xatarlarni oldindan bashorat qilish bozor barqarorligini saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Davlatlar va kompaniyalar tomonidan kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalarning oshishi, xalqaro hamkorlikning kengayishi, raqamli infratuzilma va axborot tizimlarining himoyalaniishi iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, kiberxavfsizlikning yuqori darajada ta'minlanishi nafaqat xavflarni kamaytiradi, balki raqobatbardoshlikni oshiradi, investorlar ishonchini mustahkamlaydi va barqaror iqtisodiy o'sishga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, kiberxavfsizlik iqtisodiyoti nafaqat texnologik himoya masalasi, balki iqtisodiy jarayonlar uzluksizligini ta'minlash, milliy xavfsizlikni mustahkamlash va global raqamli bozor sharoitida barqaror taraqqiyotni davom ettirish uchun zarur strategik yo'nalishdir. Raqamli tahdidlarning murakkablashib borishi kiberxavfsizlikka bo'lgan ehtiyojni yanada oshirib, ushbu sohada tizimli islohotlar va innovatsion yondashuvlarni zaruratga aylantirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, R. *Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems*. Wiley Publishing, 2020.
2. Kaspersky Lab. *Global IT Security Report*. Moskva, 2022.
3. OECD. *Digital Security Risk Management for Economic and Social Prosperity*. OECD Publishing, 2021.
4. Smith, J., & Lewis, R. *Cybersecurity and the Digital Economy*. Cambridge University Press, 2019.
5. World Economic Forum. *Global Cybersecurity Outlook 2023*.
6. ISO/IEC 27001:2022 – *Information Security Management Systems*.
7. National Institute of Standards and Technology (NIST). *Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity*., 2022.
8. Gordon, L., Loeb, M. *The Economics of Information Security Investment*. Journal of Computer Security, 2020.
9. PwC. *The Economic Impact of Cyberattacks in the Digital Era*. 2021.
10. Vaidyanathan, S. *Cyber Risk and Security in the Digital Age*. Springer, 2020.